СТАРА СОФИЯ ВЦВЯТ

АЛБУМ СЪС 100 ФОТОГРАФИИ

БЪЛГАРСКА ИСТОРИЯ

БЪЛГАРСКА ИСТОРИЯ

© Мартин Чорбаджийски, *автор на текстовете*
© Антон Оруш, *автор на предговор*
© Русанка Одринска, *коректор*
© Янко Илиев, *снимки – ретуш и цвят*
© Александра Младенова, *графично оформление и корица*
Снимките на страници 108, 109 и 120 са от колекция на Фондация „Цанко Лавренов“ и са предоставени от Лаврен Петров.
Снимките на страници 85, 110, 114, 115 и 116 са от фотоархив „Тодор Славчев“ и са предоставени от Яна Узунова.

София, 2019 г.

ISBN: 978-619-7496-39-0

СТАРА СОФИЯ В ЦВЯТ

АЛБУМ СЪС 100 ФОТОГРАФИИ

София
2019

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР – 7

I

Началото: голямото село става столица – 9

II

Променящият се град към края на XIX век – 17

III

Новият век и новите възможности – 25

IV

Възход и упадък във войните
за национално обединение – 45

V

Първото десетилетие след Ньойския договор – 55

VI

София през 30-те: началото на златните години – 73

VII

Във вихъра на Втората световна война – 93

VIII

София по пътя към Народната република – 113

ПРЕДГОВОР

София е град на хилядолетия, оставили свои видими и невидими следи навсякъде около нас. Достатъчно е да се разходим из най-старите централни части, за да открием тракийски, римски, византийски и османски руини, следвани от градежи на Третото българско царство. Някои от реликвите на древната ни столица са устояли на времето, така че днес можем да ги видим в цялост и дори да ги обходим, докато другаде сме наследили само основите на някогашните сгради. Градът се обновява, преминава през различни епохи и неминуемо нови пейзажи заменят старите – на мястото на калните улици се появяват широки булеварди, а модерни многоетажни жилищни сгради наследяват старите кирпичени къщурки.

Забележителностите на София са ни добре известни, но градът е много повече от тях. Той е жив организъм, който се развива постоянно и пази историите на различни хора от различни епохи. За съжаление, колективният спомен за миналото най-често се ограничава в това, което непосредствено можем да видим и докоснем, а изгубеното е често е грозено от забрава. И колкото повече то се отдалечава от нас, толкова по-сигурно е, че някой ден ще изчезне от съзнанията на бъдещите поколения.

„Стара София в цвят“ идва, за да промени това. Това е първият по рода си луксозен албум с колекция от избрани оцветени фотографии на столицата ни такава, каквато са я познавали нашите предци. Изданието ще ни покаже често забравяни страни от живота на града и ще ни ги поднесе по нов начин. Създадено е от обединените усилия на „Българска история“ и „Royal Bulgaria in Colour/Царство България въ цвѣтъ“ и съдържа 100 ретуширани и оцветени снимки, проследяващи битието на града от западнало ориенталско селище от края на XIX в. до многофункционалната модерна столица от 30-те и 40-те г. на следващия. Поставяйки фокус върху живота на обикновените хора, албумът показва израстването на София – нейните хора, улици и детски градини, появата на новите забавления и трамвайния звън, издигането на знаковите представителни сгради. В последните страници пък ще видим и началото на нов период в градската история – големите строежи след 1944 г. и изграждането на мащабен център, обликът на който е тук и до ден днешен.

Антон Оруш

I

Началото: голямото село става столица

Калната столица – ул. „Самоковска“ (бъдещата ул. „Граф Игнатиев“) с Черната джамия на заден план

На 3 април 1879 г. Учредителното събрание избира за столица на възродената българска държава София. Но ако човек посети града тогава, и през ум не би му хрумнало, че това място може да е столица. Описвана е като „едно голямо и неуредено село“, оценка, която не е далеч от реалността. Пространствата на града са мръсни, пътищата са изпълнени с дупки, на места дори няма калдъръм, а населението към 1880 г. едва надвишава 20 000 души.

Група военни музиканти позират пред „Св. София“
1878 г.

Младата столица прави най-голямо впечатление със своите църкви, но далеч не всички от тях са в добро състояние. Такъв е случаят със „Св. София“, един от най-старите християнски паметници в България. Земетресение от 1858 г. нанася тежки поражения на сградата и затова не е изненада, че след Освобождението е използвана като склад на газта за уличното осветление и наблюдателен пункт на пожарната. Едва в началото на XX век се вземат сериозни мерки за нейната реставрация и проучване.

Църква „Св. Крал“ (преди преустройството)

Сред представителните столични храмове не бива да пропускаме катедралата „Св. Крал“, дължаща името си на съхраняваните в нея мощи на сръбския крал светец Стефан Урош II Милутин. След Освобождението църквата получава осем камбани като подарък от княз Дондуков-Корсаков, за които е направена отделна постройка. Значението на храма е подчертано още в първия регулационен план на столицата, където е определен като една от опорните точки на града, около която се предвижда създаването на площад.

Градинката на Конака (бъдещ княжески дворец)
1880 г.

Първите стъпки към преобразяването на града не могат да пропуснат Двореца, дом на държавния глава. Това е бившият турски конак, чието преустройство започва от есента на 1878 г., но дори и с купените на старо от Виена мебели промените са незначителни. Ремонтните дейности се подновяват още през 1880 г. Новата сграда е тържествено открита на 26 декември 1882 г., а първото паметно събитие, отбелязано в нея, е посрещането на новата 1883 г.

Шареният мост (днешният Лъвов мост)

Някои мерки за облагородяването на градската среда са наложителни и затова бързо изпълнени. Сред първите области под внимание са хигиената и здравеопазването. Започва се пресушаване на съществуващите блата, с което изчезва големият брой мухи и жаби. Също поради опасения за здравето на столичани извън града са преместени Конският и Говеждият пазар. Издигнатите през турско време постройки се събарят, изграждат се и се поправят улици и площади.

Панорамна фотография на София. На преден план (вероятно) мюсюлмански гробища, а в далечината се различават църквата „Св. Крал“ и джамията „Баня Баши“
1885 г.

Още тогава в съществена черта на града се превръща неговото бързо разрастване. Към средата на 1880 г. започва разширяване в източна посока, районът около днешните бул. „Цар Освободител“, ул. „Московска“ и пл. „Александър Невски“. Земите там биват разпродадени на търг, последвани от частта между Цариградско шосе и днешния бул. „Янко Сакъзов“. Паралелно разширение се извършва и в северна посока, отвъд Шарения мост и Владайската река, където терени практически биват раздавани на бедните.

II

Променящият се град към края на XIX век

Мъж в шопска носия и медал от Сръбско-българската война

Когато на 2 ноември 1885 г. избухва Сръбско-българската война, близостта на София до западната ни съседка я прави логична мишена. Благодарение на саможертвата на хиляди български войници и техните капитани обаче, заплахата е преодоляна.

Мъж в шопска носия
1888 г.

Щастливият акт на Съединението има значими последици и за София. Като столица на вече най-голямата по територия християнска страна на Балканите тя предлага все повече възможности. С годините миграцията към града се превръща в постоянен феномен.

Студиен портрет на двама селяни от Софийско

Към края на века делът на неродените в столицата вече надхвърля половината от всичките ѝ жители. Идващи от различни части на страната, те спомагат за изменение на тогавашните софийски обичаи и привички, както и за навлизането на нови.